

ODNOS EMOCIONALNE INTELIGENCIJE I PRIVRŽENOSTI ROMANTIČNOM PARTNERU S MANIPULATIVNIM PONAŠANJEM U LJUBAVNOM ODNOSU

SAŽETAK

U mladenačkoj i odrasloj dobi potreba za ljubavlju i pripadanjem ostvaruje se ponajviše kroz ljubavni odnos (Fletcher, 2002.). Iako su aspekti kvalitete romantičnih odnosa prilično istraživani, negativne strane poput manipulativnog ponašanja, zanemarene su sa znanstvene strane. Osobne karakteristike pojedinaca, poput emocionalne inteligencije i privrženosti, teorijski se mogu povezati s aspektima manipulativnog ponašanja, a cilj ovog istraživanja bio je upravo ispitati njihove međusobne relacije. Istraživanje je provedeno na prigodnom uzorku od 53 romantična heteroseksualna para, ukupno 106 sudionika (prosječna dob žena 26 godina, muškaraca 28 godina). Primijenjeni su Modificirana skala taktika manipulacije

¹ Nikolina Opat Jozić, psihologinja, e-mail: n.opat@outlook.com

² Doc. dr. sc. Jelena Ombla, psihologinja, e-mail: jlevac@unizd.hr

Izvorni znanstveni članak
Primljeno: svibanj, 2018.
Prihvaćeno: rujanj, 2018.
UDK 159.942
DOI 10.3935/ljsr.v25i2.232

Nicolina Opat
Jozić¹
AMEOS Klinikum Inntal
Njemačka
orcid.org/0000-0002-0614-0552

Jelena Ombla²
Sveučilište u Zadru
Odjel za psihologiju
orcid.org/0000-0002-3416-6303

Gljučne riječi:

manipulacija, emocionalna
inteligencija, privrženost,
romantični odnos.

(Tactics of manipulation; Buss, 1992.), Upitnik emocionalne kompetentnosti (Takšić, 2002.), Modificirana skala emocionalne manipulacije (Emotional manipulation Scale – EMS; Austin i sur., 2007.) te Modificirani Brenannov Inventar iskustava u bliskim vezama (Kamenov i Jelić, 2003.). Rezultati pokazuju kako je anksioznost u privrženosti pozitivno povezana s vjerojatnijim podilaženjem partneru onda kada želimo da partner nešto napravi. Nadalje, partneri koji se više razlikuju u emocionalnoj inteligenciji i anksioznosti u privrženosti, više koriste indirektne taktike za podilaženje u odnosu na partnere koji su međusobno sličniji u emocionalnoj inteligenciji i anksioznosti. Razlike između samoiskaza o taktikama manipulacije i opažanja partnera o korištenju istih taktika nisu utvrđene, ni kod parova koji su međusobno sličniji u emocionalnoj inteligenciji, niti kod parova koji su međusobno manje slični u emocionalnoj inteligenciji.

UVOD

»Ljubav je najvažnija stvar u životu.« Zvuči kao početak jednog dobrog romana, no ostvarenje bliske i pouzdane veze u ljubavnom odnosu jedan je od načina zadovoljenja osnovnih ljudskih potreba, onih za ljubavlju i pripadanjem (Baumeister i Leary, 1995.). Bitnim dijelom društvenog razvoja pojedinca ili osobe smatra se ulaženje u stalno i trajno partnerstvo dvoje ljudi koje može trajati dulje razdoblje, uključujući i cijeli životni vijek (Huang i Yu, 2000.). Taj trajni odnos naziva se romantičnom vezom, a u literaturi je poznat i pod nazivima partnerski odnos, ljubavni odnos, intimni odnos, bliski odnos, bračni odnos, romantični odnos, partnerska ljubav i slično (Blažeka Kokorić i Gabrić, 2009.). Hatfield (1988.) navodi da romantični odnos na početku ima odlike snažne strastvene ljubavi, koju odlikuje intenzivna seksualna privlačnost, no ona s vremenom opada na račun prisnosti i obvezivanja, te se dobiva obrazac partnerske ljubavi, tople, nježne, pune povjerenja i skrbi. Slično je i kod Sternberga (1986.) koji obvezivanje, kao komponentu ljubavi, tumači kao konačnu predanost partneru na dugoročne staze. Kod romantičnih veza je pritom bitno naglasiti, kako njihovu dijadnu prirodu, tako i individualnu. Pojedinci unutar bliskog partnerskog odnosa kontinuirano utječu jedan na drugoga, no svaki pojedinac može na različite načine doživljavati taj odnos (Collins, 2003.). Kvaliteta veze govori o tome koliko se dobro partneri slažu i koliko su zapravo sretni u vezi. Dobra kvaliteta veze povezana je s općom dobrobiti i mnogim drugim pozitivnim ishodima (Vaillant, 2012.), poput zdravlja i zadovoljstva životom (Proulx, Helms i Buehler, 2007.; Robles i sur., 2014.), na što ukazuje i pažnja koja se posvećuje toj temi u okviru terapijskih tretmana (Reynolds, Houlston i Coleman, 2014.). Naravno, ono što je psihologiji osobito zanimljivo jest da kvaliteti veze upravo doprinose individualne karakteristike. Tako su viša emocionalna inteligencija i koherentnost partnera povezane s boljom percepcijom intimne veze (Pokorski i Kuchewicz, 2012.), a sličnost partnera u osobinama ličnosti (Botwin i sur., 1997.) i osjećaj intimnosti (Hassebrauck i Fehr, 2002.) s većim zadovoljstvom (bilo

da se radi o supružnicima ili nevjenčanim partnerima). Sigurna privrženost barem jednog od partnera doprinosi razvoju sigurnosti u vezi (Kirkpatrick i Hazan, 1994.), duljini trajanja veze i osjećaju bliskosti u odnosu (Collins i Sroufe, 1999.; Mayselless i Scharf, 2007.; Blažeka Kokorić i Gabrić, 2009.).

Privrženost se smatra jednom od najbitnijih okosnica bliskih odnosa, ne samo u razdoblju djetinjstva, već u svim razvojnim fazama jedinke. Partnerske odnose privrženosti odlikuje recipročnost u razmjeni pažnje, njegovanje, te seksualni odnos i reprodukcija. Collins i Feeney (2000.) su pronašli da stilovi privrženosti imaju moderatorski utjecaj na vezu između iskustva stresa i traženja potpore od romantičnog partnera. Istraživanja ukazuju kako pojedinci koji negativno evaluiraju druge stvaraju negativna očekivanja od partnera (npr. Mikulincer, 1988.; Collins, 1996.), a također je identificiran veći rizik od nasilja kod određenih kombinacija stilova privrženosti partnera (Doumas i sur., 2008.). Sve ovo može biti povezano s vrstama i učestalosti taktika manipulacije koje pojedinci koriste kako bi partnera držali pod kontrolom. Začuđuje, stoga, da nije pronađeno nijedno istraživanje koje konstrukte privrženosti i manipulacije dovodi u vezu. Priroda romantičnog odnosa je dinamična, partneri se često suočavaju s razlikama u mišljenjima, planovima, ciljevima i željama, i potrebno je potražiti kompromise. Drugim riječima, dilema između želje da se slijede vlastiti ciljevi i potrebe i uvažavanja partnerovih želja je stvar svakodnevice. Postavlja se pitanje – što kada partner ne želi nužno pristati na kompromis i traži način da dobije ono što želi?

Pregršt popularne literature, uključujući i razne internetske stranice, govori o temi manipulativnog ponašanja partnera u romantičnoj vezi, no mali broj izvora podlogu nalazi u znanstvenim spoznajama. Istraživanjima manipulacije u međuljudskim odnosima među prvima se bavio evolucijski psiholog David M. Buss ponudivši taksonomiju taktika manipulacije (Buss i sur., 1987.; Buss, 1992.). Procjenom načina utjecaja u ljubavnim, obiteljskim i prijateljskim odnosima definirane su 42 taktike, grupirane u 12 cjelina (šarm, tretman šutnjom, prisila, razum, regresija, samoponižavanje, pozivanje na odgovornost, usporedba s drugima, obećavanje ugode, novčana nagrada, grubost i reciprocitet). Neke su se taktike pokazale konzistentnima kroz različite tipove odnosa, dok za neke postoje razlike ovisno o tome primjenjuju li se u romantičnom, prijateljskom ili obiteljskim odnosima. Procjene korištenja taktika dobivane su samoiskazima, ponekad kombiniranima s izvještajima opažачa, no pokazalo se da je slaganje između njih općenito nisko, što znači da se percepcija taktika manipulacije razlikuje ovisno o izvoru informacije, osobi koja manipulira ili kojom se manipulira (Buss, 1992.; Butković i Bratko, 2007.).

Manipulacija je sastavni dio čovjekove svakodnevice. Drugim riječima, svi mi u određenim trenucima pokušavamo manipulirati drugim ljudima. Način na koji ćemo pokušati pristupiti drugom pojedincu s ciljem da on nešto učini za nas ovisi o tipu

i kvaliteti odnosa (Butković i Bratko, 2007.), pri čemu manipulacija u romantičnim odnosima čini tek jedan aspekt dijadne interakcije među partnerima. Privrženost, intima i seksualnost primarni su aspekti kvalitete veze, a moglo bi se reći i samog sadržaja partnerskih međuodnosa. No, kako je već rečeno, manipulacija je sveprisutna i neizbježno se javlja i unutar romantičnog odnosa, krenuvši od bezazlenih rutinskih pokušaja da navedemo partnera da nam ugodi pa do ozbiljnijih tehnika utjecanja na emocionalno stanje partnera s ciljem da izazvani negativni osjećaji potaknu određeno ponašanje. Kako uspješno privučene partnere nije uvijek moguće zadržati, taktike manipulacije koriste se i u svrhu zadržavanja partnera. Buss i Shackelford (1997.) otkrili su da u tom slučaju muškarci pretežito koriste pokoravanje, samoponižavanje (npr. popuštanje svim njenim željama ili obećavanje da će se promijeniti) i prijetnje drugim muškarcima, dok žene najviše koriste verbalne signale posjedovanja (npr. ukazivanje drugima da je on njen) i ponašanja kojima kažnjavaju potencijalnu nevjeru partnera (prijetnje da će ga ostaviti ako ju prevari, vikanje na njega ako pokaže interes za druge žene i sl.).

Manipulacija je dosad dovođena u vezu sa spolom, osobinama ličnosti (Buss i sur., 1987.; Buss, 1992.; Butković i Bratko, 2009.), genetskim faktorima (Butković i Bratko, 2007.), svrhom i ciljem koji se želi postići (Buss i Shackelford, 1997.), razlikama u moći i statusu osoba (Stahelski i Paynton, 1995.; Keshet i sur., 2006.), zadovoljstvom u vezi (npr. Aida i Falbo, 1991.) i ostalim. U literaturi, međutim, nisu pronađena istraživanja koja dovode u vezu taktike manipulacije s obilježjima privrženosti ili emocionalnom inteligencijom. Najbliže konstrukt emocionalne inteligencije bila je interpersonalna orijentacija čiji je odnos s taktikama manipulacije istražen kod Cataldi i Reardon (1996.). U tom istraživanju utvrđeno je da žene s višom interpersonalnom orijentacijom češće koriste taktike manipulacije, u odnosu na one s nižom interpersonalnom orijentacijom, dok kod muškaraca razlika nije pronađena. Emocionalna inteligencija definira se kao sposobnost procjene, izražavanja i regulacije emocija kod sebe i drugih, kao i refleksije o emocijama (Salovey i Mayer, 1990; Mayer i Salovey, 1997.). Goleman (1995.) opisuje emocionalno inteligentnu osobu kao onu koja prepoznaje vlastite emocije i uspješno ih regulira, ali i prepoznaje emocije kod drugih pojedinaca što joj omogućuje da upravlja vezama na osobno poželjan način. Logično bi bilo stoga pretpostaviti relaciju između emocionalne inteligencije i manevriranja taktikama manipulacije u smjeru ostvarivanja vlastitih ciljeva i interesa. Ako ovu pretpostavku uklopimo u kontekst romantičnih odnosa, onda bi dijadna priroda tih odnosa mogla biti dodatan faktor relevantan za pojavu manipuliranja. Odnosno, činjenica da su partneri međusobno sličniji (ili različiti) u sposobnostima regulacije vlastitih i tuđih emocija mogla bi biti ključna za uopće javljanje potrebe za taktiziranjem i manipuliranjem. Zanimljivo je da istraživanja na ovu tematiku zapravo nema.

Kada je riječ o emocionalnoj inteligenciji, kao njena moguća negativna strana istražuje se i konstrukt **emocionalne manipulacije** koji se opisuje kao sposobnost upravljanja emocijama drugih kako bi se ostvarila osobna korist (Austin i sur., 2007.; Austin i O'Donnell, 2013.). Negativnom se opisuje iz razloga što je pretežno usmjerena na izazivanje »loših« osjećaja (sram, tjeskoba, krivnja) kod ljudi kako bi ih se navelo da postupe na željeni način. U prilog idu i rezultati istraživanja koji ukazuju na pozitivnu povezanost emocionalne manipulacije sa samoprezentacijom i niskim razinama iskrenosti (Grieve, 2011.), indirektnom agresijom te primarnom i sekundarnom psihopatijom (Grieve i Panebianco, 2013.). S druge strane, taktike manipulacije općenito bihevioralnu strategiju koja dijeli isti cilj s emocionalnom manipulacijom, a odnosi se na želju za mijenjanjem ponašanja druge osobe, no pritom se sama tehnika utjecaja ne bazira eksplicitno na manipulaciji emocijama drugih. Uzevši u obzir važnost teme manipulacije u romantičnim odnosima i interes ljudi za nju, smatralo se važnim pokušati provjeriti dosad neistražene veze između konstrukata manipulacije, privrženosti i emocionalne inteligencije, i to u specifičnom kontekstu romantičnih odnosa. Detaljnije, fokus je bio na procjeni sličnosti među romantičnim partnerima, odnosno relaciji procijenjene sličnosti s manipulativnim ponašanjem. Budući da su u Bussovu (1987.) istraživanju parovi procijenjeni kao manje slični (odgovorima na pitanja poput: »Tko od vas ima više moći i kontrole u vezi?«, »Koliko dugo mislite da će trajati vaša veza?«, »Koliko ste slični Vi i Vaš partner?« i sl.) iskazivali veće korištenje manipulacije, smatralo se važnim istražiti mogu li razlike u privrženosti i emocionalnoj inteligenciji partnera pridonijeti razlikama u percepciji korištenja taktika manipulacije.

CILJ

Cilj ovoga rada je proširiti razumijevanje pojma manipulacije u okviru ljubavnih odnosa, razmatrajući odnos konstrukata manipulacije s emocionalnom inteligencijom i dimenzijama privrženosti kod romantičnih partnera.

Problemi i hipoteze

Problemi:

1. Utvrditi odnos korištenja različitih taktika manipulacije i emocionalne manipulacije s privrženosti u romantičnim odnosima, kao i razlike u manipulativnom ponašanju između pojedinaca sigurnog stila privrženosti i onih s nesigurnim stilovima privrženosti.
2. Ispitati postoje li razlike u emocionalnoj manipulaciji i taktikama manipulacije s obzirom na međusobnu razliku (distanču) između partnera u emocionalnoj inteligenciji i privrženosti.

3. Ispitati postoje li razlike između samoiskaza i izvještaja partnera o procjenama taktika manipulacije kod parova čije se sposobnosti opažanja, procjene, regulacije i izražavanja emocija među sobom više razlikuju, te onih partnera koji su međusobno sličniji u emocionalnoj inteligenciji.

Hipoteze:

1. Uzevši u obzir opise sigurnog i nesigurnih stilova privrženosti temeljenih na dimenzijama anksioznosti i izbjegavanja:
 - a) Kod pojedinaca koji su u romantičnim odnosima skloniji izbjegavanju emocionalnosti i blizine, pretjeranoj potrebi za naglašavanjem autonomije te generalnom nepovjerenju, može se očekivati izbjegavanje korištenja manipulacije. S druge strane, i niža orijentacija na izbjegavanje bliskosti, trebala bi biti povezana s manjom sklonošću k manipuliranju. Može se pretpostaviti stoga da dimenzija izbjegavanja neće biti značajno povezana s iskazivanjem manipulativnog ponašanja u vezi.
 - b) Kod pojedinaca koji su u romantičnim odnosima skloniji pretjeranoj emocionalnosti, sumnji u vlastitu vrijednost, potrebi za tuđim prihvaćanjem i blizinom, može se očekivati da će kroz korištenje manipulacije pokušati osigurati željenu blizinu i kontakt s partnerom. Odnosno, za očekivati je pozitivnu povezanost dimenzije anksioznosti s iskazivanjem manipulativnog ponašanja u vezi.
 - c) Generalno, može se očekivati veća sklonost manipulativnom ponašanju kod pojedinaca nesigurnih stilova privrženosti.
2. Neki autori (Main, Kaplan i Cassidy, 1985.; Senchak i Leonard, 1992.; Feeney, Noller i Callan, 1994.) su već ukazali na različite taktike rješavanja sukoba kod nesigurnih i sigurnih pojedinaca. S druge strane, razlike u emocionalnoj inteligenciji, prema Petridesu (2010.), znače razlike u sposobnostima razumijevanja i upravljanja emocijama i vještinama ophođenja s drugima. Za pretpostaviti je stoga da će se partneri koji se više razlikuju u emocionalnoj inteligenciji te razinama anksioznosti i izbjegavanja više koristiti emocionalnu manipulaciju i taktike manipulacije, u odnosu na parove koji su sličniji na navedenim varijablama.
3. Za razlike između samoiskaza i izvještaja partnera o procjenama taktika manipulacije očekuje se sljedeće:
 - a) Kod parova gdje je distanca (razlika između partnera) u sposobnostima upravljanja vlastitim i razumijevanja tuđih emocija veća, može se očekivati razlika između samoiskaza i procjena koje je dao partner o taktikama manipulacije.

- b) Kod parova gdje je distanca (razlika između partnera) u sposobnostima upravljanja vlastitim i razumijevanja tuđih emocija manja, ne očekuju se razlike između samoiskaza i procjena partnera o taktikama manipulacije.

METODA

Sudionici

Istraživanje je provedeno na prigodnom uzorku od 53 romantična heteroseksualna para (ukupno 106 sudionika). Partneri su se međusobno razlikovali u dobi ($M_z = 25,98$; $SD_z = 3,762$; $M_m = 27,87$; $SD_m = 4,513$; $t = -2,34$; $p < 0,05$), dok u procjeni značajnosti ljubavne veze razlika između partnera nije bilo ($t = 0,19$; $p > 0,05$). Muškarci su u prosjeku svoju ljubavnu vezu smatrali vrlo bitnom, s ocjenom 4,74 ($SD = 0,491$) od mogućih 5, dok su njenu važnost partnerice označavale gotovo jednako, s prosjekom od 4,75 ($SD = 0,522$). Većina sudionika navodi grad kao mjesto gdje su proveli većinu svog života.

Postupak

Sudionicima se pristupalo tehnikom snježne grude dijeljenjem omotnica s upitnicima, uz uputu o potrebi odvojenog ispunjavanja gdje partneri nemaju uvida u međusobne odgovore. Potonje je osobito naglašeno parovima, budući da istraživač nije imao uvid u sam postupak popunjavanja upitnika. Naime, dijadnim pristupom podacima uzetim u ovom istraživanju pokušala se zahvatiti (kontrolirati) međuzavisna priroda podataka uzetih od partnera u romantičnom odnosu, a svaki dodatan eksplicitan pokušaj utjecaja na odgovore partnera svakako bi kontaminirao rezultate. Stoga se dodatna pažnja posvetila uputi za individualnim pristupom popunjavanju upitnika. Svi sudionici obaviješteni su da će podaci biti analizirani na grupnoj razini te da su njihovi odgovori u potpunosti anonimni, zbog čega se očekuje da prilikom popunjavanja budu iskreni. Parovi su ispunjene upitnike vraćali istraživaču u neoznačenim omotnicama kako istraživač ne bi imao uvid u identitet osoba prilikom analize. Da bi se parovi mogli identificirati, partneri su pri vrhu prve stranice upitnika trebali upisati (zajedničku) šifru prema vlastitom dogovoru.

Mjerni instrumenti

U istraživanju su primijenjeni Upitnik općih podataka, modificirana »Skala taktika manipulacije« (prevedena i modificirana verzija »*Tactics of manipulation*«; Buss, 1992.), »Upitnik emocionalne kompetentnosti« (»UEK-45«; Takšić, 2002.),

modificirana »Skala emocionalne manipulacije« (prevedena i modificirana verzija »*Emotional manipulation Scale – EMS*«; Austin i sur., 2007.) i modificirani Brenannov »Inventar iskustava u bliskim vezama« (Kamenov i Jelić, 2003.).

Upitnik općih podataka

Sudionici su odgovarali na pitanja koja se odnose na demografske značajke (spol, dob i mjesto u kojem su proveli većinu svoga života) te trenutnu romantičnu vezu – njeno trajanje izraženo u mjesecima i značajnost veze za pojedinca na skali od 5 stupnjeva (1 – »uopće nije značajna«, 5 – »vrlo značajna«).

Modificirana »Skala taktika manipulacije« (prevedena i modificirana verzija »*Tactics of manipulation*«; Buss, 1992.)

»Skala taktika manipulacije« je instrument kojim se ispituje sklonost ispitanika da koristi strategije manipulacije nad drugim pojedincem kako bi postigao određene ciljeve. U izvornoj verziji radi se o instrumentu s podjelom na osnovnih 12 taktika manipulacije raspoređenih na 42 čestice (Buss, 1992.). Modificirana verzija prilagođena je za primjenu na hrvatskim uzorcima u sklopu većeg istraživanja gdje su u kontekstu procjene manipulativnog ponašanja u romantičnim odnosima utvrđena tri latentna faktora u podlozi procjena: **indirektne taktike za prisilu, direktne taktike i indirektne taktike za podilaženje** (Opat, 2017.). Čestice subskale indirektne taktike za prisilu opisuju ponašanja durenja, zanovijetanja, kritiziranja, uspoređivanja i ima ih ukupno deset. Osam čestica subskale direktne taktike odnosi se na racionalne postupke poput obrazlaganja, direktnog upita, predlaganja i sl. Indirektne taktike za podilaženje uključuju komplimentiranje, šarmiranje, obećavanje usluga i sl. (ukupno osam čestica). Odgovori se daju na skali od 7 stupnjeva prilikom čega se procjenjuje vjerojatnost korištenja neke od ponuđenih taktika kada pojedinac želi nešto od svog partnera (pri čemu 1 označava »*nikada*«, dok 7 označava »*najvjerojatnije*« korištenje određene taktike). Ovaj instrument su sudionici ispunjavali dva puta, jednom za procjenu vlastitog ponašanja, a drugi put za procjenu partnerovog ponašanja.

Koeficijenti pouzdanosti tipa unutarne konzistencije (Cronbach alfa) za samo-iskaze kretali su se između 0,80 i 0,87, a za izvještaje partnera između 0,82 i 0,89 (za pojedine subskale).

»Upitnik emocionalne kompetentnosti« (»UEK-45«; Takšić, 2002.)

UEK-45 je samoizvještajna mjera emocionalne inteligencije, konstruirana prema modelu Mayera i Saloveya (1999.). Sadrži tri subskale kojima se procjenjuju **spособnost uočavanja i razumijevanja emocija** (15 čestica; npr. *»Kada vidim kako se netko osjeća, obično znam što mu se dogodilo«*), **spособnost izražavanja i imenovanja emocija** (14 čestica; npr. *»Mogu dobro izraziti svoje emocije.«*) te **spособnost upravljanja emocijama** (16 čestica; npr. *»Kada sam s osobom koja me cijeni, pazim kako se ponašam.«*). Zadatak ispitanika je da na skali od 1 (*»uopće ne«*) do 5 (*»u potpunosti da«*). Ukupan rezultat na svim skalama može se koristiti kao mjera opće emocionalne kompetentnosti, s pouzdanošću između 0,88 i 0,92 (Takšić, Mohorić i Munjas, 2006.; Takšić, Mohorović i Duran, 2009.). Na uzorku romantičnih parova koeficijent unutarnje konzistencije iznosi 0,95 za cijelu skalu.

Subskala emocionalna manipulacija iz modificirane »Skale emocionalne manipulacije« (prevedena i modificirana verzija »*Emotional manipulation Scale – EMS*«; Austin i sur., 2007.)

Modificirana »Skala emocionalne manipulacije« je skraćena verzija originalne »EMS skale« (Austin i sur., 2007.), prilagođena za primjenu na domaćim uzorcima (Opat, 2017.). Sastoji se od tri subskale: emocionalna manipulacija, slabe emocionalne vještine i prikrivanje emocija.

Sadržajno subskala emocionalna manipulacija uključuje čestice (ukupno 10) koje opisuju karakteristiku pojedinca da manipulira emocijama drugih (npr. *»Znam kako osramotiti nekoga da se nakon toga prestane ponašati na određeni način.«*, *»Mogu osobe učiniti tjeskobnima tako da se ponašaju na određeni način.«*). Sudionici procjenjuju koliko se pojedine čestice odnose na njih osobno, dajući pritom svoje odgovore na skali od 1 (*»u potpunosti da«*) do 5 (*»uopće ne«*). Pouzdanost subskale emocionalne manipulacije na uzorku romantičnih parova iznosi 0,88.

Modificirani Brenannov »Inventar iskustava u bliskim vezama« (Kamenov i Jelić, 2003.)

»Inventar iskustava u bliskim vezama« je skraćeni i prilagođeni oblik skale Brennana i sur. (1998.) koji su kod nas prilagodile Kamenov i Jelić (2003.). Sastoji se od dvije subskale izbjegavanje i anksioznost (svaka određena s 9 čestica), koje

kombinacijom ostvarenih rezultata formiraju četiri tipa privrženosti (sigurnu, zaokupljenu, odbijajuću i plašljivu). Upitnik je prilagođen primjeni u tri različita tipa bliskih odnosa: partnerskom (romantičnom), prijateljskom i obiteljskom. U ovome je radu primijenjena »Skala privrženosti ljubavnom partneru«. Zadatak ispitanika je da izraze svoj stupanj slaganja sa svakom od ponuđenih čestica na ljestvici od 1 (*»uopće se ne slažem«*) do 7 (*»u potpunosti se slažem«*). Rezultati se određuju zasebno za dvije dimenzije, uz medijan na razini 36, prema kojem se onda određuju visoko/nisko anksiozni/izbjegavajući pojedinci. Visok rezultat na anksioznosti opisuje pojedinca koji traži pažnju od partnera i ima izraženu potrebu za bliskošću uz stalno prisutnu sumnju da nije dovoljno voljen. Visok rezultat na izbjegavanju opisuje pojedinca koji je samodostatan i izbjegava prisnost u romantičnom odnosu. Kombinacija rezultata na subskalama anksioznosti i izbjegavanja omogućuje svrstavanje rezultata pojedinca u jedan od četiri moguća stila privrženosti: siguran, plašljiv, zaokupljen i odbijajući. U ovome je istraživanju α koeficijent pouzdanosti iznosio 0,83 za subskalu izbjegavanja i 0,87 za subskalu anksioznosti.

REZULTATI

Odnos upotrebe različitih taktika manipulacije i emocionalne manipulacije s privrženosti u romantičnim odnosima

Statistička obrada podataka izvršena je pomoću programa Statistica 13. Prvi korak u istraživanju bio je provjeriti povezanost taktika manipulacije i emocionalne manipulacije s dimenzijama privrženosti. Iz tog su razloga izračunati Pearsonovi koeficijenti korelacije, prikazani u Tablicama 1. do 3.

Tablica 1. Povezanost taktika manipulacije i emocionalne manipulacije s anksioznosti i izbjegavanjem kod romantičnih partnera

	Emocionalna manipulacija	Samoiskazi			Izvještaji partnera		
		ITPR	DT	ITPO	ITPR	DT	ITPO
Izbjegavanje	0,09	-0,18	0,00	0,00	0,27*	-0,01	0,04
Anksioznost	-0,01	0,17	-0,07	0,34**	0,27*	0,06	0,18

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$

Napomena: N = 106; ITPR = indirektne taktike za prisilu; DT = direktne taktike; ITPO = indirektne taktike za podilaženje.

Tablica 2. Povezanost taktika manipulacije i emocionalne manipulacije s anksioznosti i izbjegavanjem kod žena

	Emocionalna manipulacija	Samoiskazi			Izvjestaji partnera		
		ITPR	DT	ITPO	ITPR	DT	ITPO
Izbjegavanje	0,02	-0,26	-0,04	-0,04	0,30*	-0,00	0,02
Anksioznost	0,17	0,21	-0,06	0,43*	0,45*	0,17	0,29*

* $p < 0,05$

Napomena: N = 53; ITPR = indirektne taktike za prisilu; DT = direktne taktike; ITPO = indirektne taktike za podilaženje.

Tablica 3. Povezanost taktika manipulacije i emocionalne manipulacije s anksioznosti i izbjegavanjem kod muškaraca

	Emocionalna manipulacija	Samoiskazi			Izvjestaji partnera		
		ITPR	DT	ITPO	ITPR	DT	ITPO
Izbjegavanje	0,26	-0,09	0,05	0,05	0,28*	-0,03	0,09
Anksioznost	-0,14	0,08	-0,08	0,27*	0,18	-0,08	0,07

* $p < 0,05$

Napomena: N = 53; ITPR = indirektne taktike za prisilu; DT = direktne taktike; ITPO = indirektne taktike za podilaženje.

Temeljem korelacija dimenzija privrženosti s taktikama manipulacije, vidljivo je da je anksioznost u romantičnim odnosima pozitivno povezana s korištenjem indirektnih taktika za podilaženje, i to na rezultatima cijelog uzorka te zasebno na uzorcima žena i muškaraca. Dakle, sklonost tjeskobnom traženju topline, bliskosti i konstantnog odobravanja od strane partnera uz sumnju u vlastite kvalitete povezana je s vjerojatnijim podilaženjem partneru onda kada želimo da partner nešto napravi. Korelacije ostalih taktika manipulacije te emocionalne manipulacije s anksioznosti u privrženosti nisu značajne. Samoprocjene taktika manipulacije i emocionalna manipulacija nisu u značajnim korelacijama s izbjegavanjem u privrženosti.

Procjena partnera o tome koliko je vjerojatno da će njegov/a partner/ica koristiti indirektne taktike za prisilu u pozitivnoj je vezi sa samoprocjenom izbjegavanja i anksioznosti u romantičnim odnosima ($r = 0,27$ u oba slučaja).

Tablica 4. Rezultati t-testa za nezavisne uzorke za ispitivanje razlika u taktikama manipulacije i emocionalnoj manipulaciji između pojedinaca sigurnog stila privrženosti i onih s nesigurnim stilovima privrženosti

		N	M	SD	t
Emocionalna manipulacija	Siguran stil	71	39,70	10,642	0,37
	Nesiguran stil	35	38,88	10,691	
Indirektne taktike za prisilu	Siguran stil	71	23,73	8,844	-1,01
	Nesiguran stil	35	25,80	11,701	
Direktne taktike	Siguran stil	71	39,02	9,783	1,10
	Nesiguran stil	35	36,80	9,633	
Indirektne taktike za podilaženje	Siguran stil	71	27,19	9,081	-2,27*
	Nesiguran stil	35	31,45	9,093	

*p < 0,05

Kako bi se provjerile razlike u manipulativnom ponašanju između pojedinaca različitih stilova privrženosti, provedeni su t-testovi za nezavisne uzorke. Ukupan uzorak sudionika prethodno je podijeljen na dva subuzorka, skupinu pojedinaca tzv. sigurnog stila privrženosti (nisko na anksioznosti i na izbjegavanju) te skupinu pojedinaca tzv. nesigurnih stilova privrženosti (ovisno o kombinaciji rezultata na dimenzijama anksioznosti i izbjegavanja, gdje je u svakoj od tri moguće kombinacije barem jedan rezultat visok). Detaljnije diferenciranje unutar skupine tzv. nesigurnih stilova privrženosti nije bilo moguće iz razloga malog broja sudionika unutar pojedinih podskupina (stilova). Utvrđeno je kako postoji značajna razlika u korištenju indirektnih taktika za podilaženje između pojedinaca sigurnog i nesigurnih stilova privrženosti, pri čemu oni nesigurnog obrasca izvještavaju o vjerojatnijem podilaženju, laskanju i obećavanju protuusluga partneru u situacijama kad žele da partner nešto učini za njih.

Ispitivanje razlika među partnerima u emocionalnoj manipulaciji i taktikama manipulacije s obzirom na njihovu razliku (distanču) u emocionalnoj inteligenciji i privrženosti

Da bi se moglo odgovoriti na drugi postavljeni problem, izračunati su dijadni indeksi razlika u emocionalnoj inteligenciji i dimenzijama privrženosti pojedinačno za svaki par. Budući da se radi o podacima romantičnih parova (dijada), u obradi su analizirani u skladu s prijedlozima za analizu dijadnih podataka koje daju Kenny,

Tablica 5. Rezultati t-testa za nezavisne uzorke za ispitivanje razlika u korištenju taktika manipulacije i emocionalne manipulacije između partnera u različitim kategorijama prema dijadnom indeksu razlike u emocionalnoj inteligenciji i dimenzijama privrženosti

	Stupanj neslaganja	Indirektne taktike za prisilu		Direktne taktike		Indirektne taktike za podilaženje		Emocionalna manipulacija					
		M	SD	t	M	SD	M	SD	M	SD			
		t			t		t		t				
Emocionalna inteligencija	Veće (N = 26)	9,62	8,133	-0,94	10,08	8,044	0,72	14,88	6,982	9,31	5,714	2,15*	1,35
	Manje (N = 27)	11,63	7,451		8,56	7,392		10,11	9,044	7,26	5,363		
Izbjegavanje	Veće (N = 25)	8,56	7,771	-1,88	8,76	7,181	-0,48	13,84	8,623	8,96	5,911	1,14	0,86
	Manje (N = 28)	12,52	7,490		9,79	8,202		11,21	8,102	7,64	5,304		
Anksioznost	Veće (N = 26)	10,77	8,392	0,12	8,27	8,453	-0,96	15,73	8,833	9,23	5,853	3,01**	1,24
	Manje (N = 27)	10,52	6,661		10,30	6,871		9,30	6,651	7,33	5,252		

*p < 0,05; **p < 0,01

Kashy i Cook (2006.). S obzirom na to da se u ovome problemu nastoji ispitati postoje li razlike između partnera u korištenju taktika manipulacije i emocionalne manipulacije s obzirom na veće ili manje odstupanje u razinama emocionalne inteligencije i privrženosti, logičan odabir bila je mjera razlike. Od predloženih mjera koje uključuju: diskrepanciju, d^2 i distancu, u skladu sa savjetom Kenny, Kashy i Cook (2006.), odabrana je posljednja jer omogućuje bolju specijalnu interpretaciju rezultata članova dijade (odnosno profila sličnosti). Distanca predstavlja kvadratni korijen sume kvadriranih razlika, matematički izražen kao:

$$\text{Distanca} = \sqrt{[(x_{a1} - x_{b1})^2 + (x_{a2} - x_{b2})^2 + (x_{a3} - x_{b3})^2 + \dots + (x_{an} - x_{bn})^2]}$$

x_a = rezultat prvog člana dijade

x_b = rezultat drugog člana dijade

Prema tome, za svaki par u uzorku izračunata je razlika među odgovorima na emocionalnoj inteligenciji, dimenziji izbjegavanja te anksioznosti. Razlika je zatim kvadrirana, sve kvadrirane razlike su zbrojene te je izračunat korijen sume tih razlika, koji predstavlja dijadni indeks distance. Manja vrijednost distance pritom upućuje na manju razliku u emocionalnoj inteligenciji ili dimenzijama privrženosti između partnera. Nakon izračuna distanci za svaki pojedini par, partneri su prema medijanu rezultata podijeljeni u kategorije »veće neslaganje« i »manje neslaganje« na emocionalnoj inteligenciji, izbjegavanju i anksioznosti. Nakon toga su izračunati t-testovi prikazani u Tablici 5.

Dobivene su razlike u samoiskazima o indirektnim taktikama za podilaženje između partnera koji se međusobno više razlikuju u emocionalnoj inteligenciji i anksioznosti, u odnosu na partnere koji se međusobno manje razlikuju u emocionalnoj inteligenciji i anksioznosti. Drugim riječima, partneri koji se više razlikuju u emocionalnoj inteligenciji i anksioznosti, više koriste indirektno taktike za podilaženje u odnosu na partnere čiji su rezultati na tim skalama sličniji.

Ispitivanje razlika između samoiskaza i izvještaja partnera o procjenama taktika manipulacije kod parova koji se međusobno više ili manje razlikuju u emocionalnoj inteligenciji

Kako bi se ispitale razlike između samoiskaza i izvještaja partnera o taktikama manipulacije, s obzirom na razlike u emocionalnoj inteligenciji, partneri su prvo, u skladu s medijanom rezultata distanci na emocionalnoj inteligenciji, podijeljeni u grupe čije neslaganje u emocionalnoj inteligenciji je visoko i one čije je neslaganje

nisko. Nakon toga su izračunati t-testovi za provjeravanje razlika između samoiskaza i izvještaja partnera odvojeno za te dvije grupe (Tablica 6.).

Tablica 6. Prikaz rezultata t-testa za nezavisne uzorke za razlike između samoiskaza i izvještaja partnera o korištenim taktikama manipulacije kod partnera podijeljenih u dvije grupe prema dijadnom indeksu razlike emocionalne inteligencije

	Visoko neslaganje u emocionalnoj inteligenciji (N = 52)			Nisko neslaganje u emocionalnoj inteligenciji (N = 54)		
	M	SD	t	M	SD	t
Indirektne taktike za prisilu						
Samoiskazi	22,31	9,261	-0,38	26,44	10,111	1,59
Izvještaji partnera	23,10	11,862		23,19	11,154	
Direktne taktike						
Samoiskazi	36,54	9,444	-0,32	39,98	9,833	1,00
Izvještaji partnera	37,15	10,283		38,17	9,011	
Indirektne taktike za podilaženje						
Samoiskazi	28,10	9,901	0,99	29,09	8,673	0,94
Izvještaji partnera	26,08	10,902		27,46	9,362	

Iz tablice je vidljivo da nije pronađena statistički značajna razlika između samoiskaza i izvještaja partnera o korištenju taktika manipulacije, niti kod parova čije je neslaganje na emocionalnoj inteligenciji visoko, niti kod parova čije je neslaganje na istoj skali nisko.

RASPRAVA

Zapadna društva preplavljena su knjigama, serijama, filmovima, magazinima i ostalim medijima koji važnost pronalaženja ljubavi i ostvarivanja veze naglašavaju svakoga dana (Fletcher, 2002.). Nerijetko se bave i temama loših odnosa i postupanja partnera koja se ne bi smjela tolerirati, između ostalih i manipulacije (npr. Braiker, 2004.; Simon, 2010.; Birch, 2015.). Međutim, većina savjeta je temeljena na zaključcima pojedinaca, odnosno iskustvu autora, a nedostaju spoznaje donesene na temelju znanstvenih provjera, kako bi pojedinci koji traže pomoć u prepoznavanju manipulativnog ponašanja svoga partnera zaista mogli i dobiti pomoć. U razvoju romantične veze, od zavođenja, uspostavljanja veze, zadržavanja partnera, prilagodbe na stresove i promjene koje bliski partnerski odnos donosi, jedna od

najznačajnijih osobina su stilovi privrženosti partnera. Pritom svaki od partnera u vezu ulazi s vlastitim potrebama za ljubavi, intimnosti, nježnosti, prihvaćanjem, razumijevanjem, osjećajem sigurnosti, ali i autonomijom (Mikulincer i Shaver, 2007.). Kod različitih stilova privrženosti ove potrebe se uvelike razlikuju i mogu dovesti do konflikata i time pokušaja uspostavljanja načina na koje će se partnera nagnati kako bi ipak postupio u skladu sa željama pojedinca – korištenjem taktika manipulacije ili emocionalne manipulacije. Dodatno, u svakom odnosu je uključena i određena razina i vrsta emocija. Sposobnost razumijevanja i upravljanja njima u trenucima kada se od partnera nešto želi može biti od važnosti u donošenju odluka kako će se ti ciljevi postići. Stoga se pretpostavilo kako bi emocionalna inteligencija mogla imati važnu ulogu u korištenju taktika manipulacije. Budući da je područje koje obuhvaća spomenute konstrukte gotovo neistraženo, cilj ovoga rada upravo je sadržan u ispitivanju međuodnosa manipulacije, privrženosti i emocionalne inteligencije kod ljubavnih partnera.

Odnos upotrebe različitih taktika manipulacije i emocionalne manipulacije s privrženosti u romantičnim odnosima, te razlike u manipulativnom ponašanju između pojedinaca sigurnog stila privrženosti i onih s nesigurnim stilovima privrženosti

Kao što je već spomenuto, stilovi privrženosti partnera oblikuju mnoge procese u vezi, od postignute intimnosti, stabilnosti, predanosti, traženja i pružanja potpore partneru, konflikata do ljubomore i mnogih drugih procesa (Feeney, 1999.; Collins i Feeney, 2000.; Collins i Ford, 2010.). Anksiozni pojedinci pritom pokazuju niže razine zadovoljstva u interakciji s romantičnim partnerom (Tucker i Anders, 1998.), a postoji i veća vjerojatnost da će izražavati ojađenost i tako koristiti manje uspješne taktike raspravljanja tijekom većih neslaganja s partnerom (Guerrero, 1996.; Simpson, Rholes i Phillips, 1996.; Campbell i sur., 2005.). S druge strane, pojedinci s izbjegavajućim stilom privrženosti uspostavljaju manje kontakta očima, pokazuju manje zainteresiranosti, ugodnosti i obazrivosti prema partneru (Guerrero, 1996.), niže razine pozitivnog ponašanja (poput smijeha, smiješenja, fizičkog kontakta i sl.) (Tucker i Anders, 1998.; Creasey i Ladd, 2005.) te generalno manje izražajno ponašanje (le Poire, Shepard i Duggan, 1999.). Iz navedenog, pretpostavilo se da će pojedinci visoko na dimenzijama izbjegavanja bliskosti izbjegavati korištenje strategija manipulacije, no isto se očekivalo i kod pojedinaca koji se ne boje bliskosti i spremnije ulaze u prisne odnose (onih nisko na izbjegavanju). Stoga je generalna pretpostavka bila da izbjegavanje i manipulativno ponašanje neće biti povezani. Za pojedince

sklone anksioznosti u privrženosti smatralo se da će upravo kroz korištenje taktika manipulacije nastojati ostvariti željenu blizinu s partnerom. Veća spremnost na manipulativno ponašanje u romantičnom odnosu očekivana je i kod svih nesigurnih stilova privrženosti, u usporedbi sa sigurnim stilom.

Rezultati istraživanja (Tablica 1.-4.) manjim su dijelom potvrdili hipotezu. Pokazalo se kako je anksioznost pozitivno povezana s korištenjem indirektnih taktika za podilaženje. Collins i Feeney (2000.) istaknuli su da anksiozno privrženi pojedinci u slučaju stresa potporu traže najčešće putem durenja ili indirektnog naslućivanja, što opisuje kombinaciju indirektnih taktika za prisilu i onih za podilaženje. Upravo potonje uključuje postizanje željenih ciljeva putem udovoljavanja i »kupovanja« partnera (šarmom, komplimentima, uslugama ili indiciranjem užitka). Veće korištenje te vrste manipulacije je logično s obzirom da se radi o pojedincima koji nastoje osigurati pažnju i blizinu partnera, te su u stalnom strahu od njihova gubitka. Anksiozni pojedinci zato koriste strategije ugađanja partnerima kako bi osigurali njihovo odobravanje i na taj način dobili ono što žele. Također, utvrđeno je vjerojatnije korištenje indirektnih taktika za podilaženje za pojedince nesigurnih stilova privrženosti, u usporedbi sa sigurnim pojedincima. U konkretnom slučaju, navedeno je rezultat činjenice da među nesigurnim stilovima romantičnih partnera prevladavaju zaokupljeni i plašljivi obrasci koje karakterizira izražena anksioznost kao karakteristika privrženosti.

Procjena partnera o tome koliko je vjerojatno da će njegov/a partner/ica koristiti indirektnu taktiku za prisilu u pozitivnoj je vezi sa samoprocjenom izbjegavanja i anksioznosti u romantičnim odnosima (Tablica 1.). Iako direktna povezanost dimenzija privrženosti i taktika za prisilu nije utvrđena, čini se da su partneri/ice više anksioznih i izbjegavajuće orijentiranih pojedinaca skloni procjenjivati svog partnera/icu kao onog koji će vjerojatnije koristiti taktike za prisilu. Budući da te iste taktike predstavljaju prilično grube načine manipuliranja (npr. kritiziranje, zahtijevanje, durenje), moguće je da pojedinci umanjuju svoje izjave o korištenju taktika prisile iz razloga socijalne poželjnosti takvih odgovora, ili jednostavno nisu svjesni njihova korištenja. Upravo ovaj rezultat ilustrira potrebu uzimanja podataka od oba člana dijade, u ovom slučaju romantičnih partnera.

Ispitivanje razlika među partnerima u emocionalnoj manipulaciji i taktikama manipulacije s obzirom na njihovu razliku (distanču) u emocionalnoj inteligenciji i privrženosti

Kako je već spomenuto, neki autori (Main, Kaplan i Cassidy, 1985.; Senchak i Leonard, 1992.; Feeney, Noller i Callan, 1994.) ukazali su na različite taktike rješavanja sukoba kod nesigurnih i sigurnih pojedinaca. K tome, i u ovome radu je dobivena tendencija korištenja određenih taktika manipulacije s obzirom na dimenzije

privrženosti. No, što se događa kada se partneri međusobno razlikuju u privrženosti? Istraživanja Collins i Read (1990.), Kirkpatricka i Davisa (1994.) te Brennan i Shavera (1995.) ukazala su na to da osobe, bez obzira na poželjnost osobina koje odlikuju sigurno privržene pojedince, partnere ipak radije biraju u skladu sa svojim temeljnim očekivanjima i vjerovanjima o sebi i drugima, što znači da će partneri ponekad birati pojedince koji se uvelike razlikuju od njihovih razina anksioznosti ili izbjegavanja. Visoko anksiozne osobe su veoma nesigurne i umanjuju vlastitu vrijednost i sposobnosti, a druge vide u pozitivnom svijetlu, zbog čega je moguće da će tražiti partnera koji to potvrđuje. Odnosno, tražit će partnera visoko na razini izbjegavanja, koji druge evaluira negativno, a sebe pozitivno kako bi zadržao osjećaj nezavisnosti i neranjivosti. U ovom dijelu rada zato su istražene razlike u taktikama manipulacije i emocionalne manipulacije s obzirom na razlike partnera u razinama anksioznosti i izbjegavanja. Pritom su ispitane i razlike u taktikama manipulacije i emocionalne manipulacije s obzirom na razlike u emocionalnoj inteligenciji partnera. Prema Petridesu (2010.), razlike u emocionalnoj inteligenciji znače razlike u sposobnostima razumijevanja i upravljanja emocijama te vještinama ophođenja s drugima, što otvara mogućnost razlikama u upotrebi emocionalnih i ostalih vrsta manipulacije.

Značajne razlike pronađene su samo u samoiskazima o indirektnim taktikama za podilaženje, i to između partnera koji se više razlikuju u emocionalnoj inteligenciji i anksioznosti, u odnosu na partnere koji su u tim varijablama sličniji (Tablica 5.). Kada se u obzir uzmu rezultati korelacija, postoji mogućnost da prilikom veće razlike u anksioznosti između partnera, anksiozniji partner koristi više taktika za podilaženje svom manje anksioznom partneru, nego što ih koristi anksiozniji partner u paru gdje je razlika između članova manja, što bi značilo da kod veće razlike u potrebi za blizinom između članova para, anksiozniji partner ulaže još veće napore u podilaženje kako bi se ta blizina ostvarila i kako bi partner udovoljio njegovim željama. Isti odnos vrijedi i za partnere koji se međusobno više razlikuju u sposobnostima uočavanja, razumijevanja i upravljanja emocijama. Partneri koji se više razlikuju u stupnju emocionalne inteligencije više koriste indirektno taktike za podilaženje, u odnosu na međusobno sličnije parove. U ovom slučaju bi se veća upotreba podilaženja (šarma, usluga, indiciranja užitka i sl.) jednog od partnera mogla shvatiti kao način kompenzacije nekompatibilnosti u razumijevanju međusobnih emocionalnih stanja i izbjegavanja mogućih sukoba.

Ispitivanje razlika između samoiskaza i izvještaja partnera o procjenama taktika manipulacije kod parova koji se međusobno više ili manje razlikuju u emocionalnoj inteligenciji

Kroz literaturu se dosad provlačilo zanimljivo pitanje: »Koliko je zapravo moguće slaganje između samoiskaza i izvještaja o taktikama manipulacije kada će partneri vrlo vjerojatno primijetiti taktike korištene na njima samo kada su najmanje učinkovite?«. Iz tog razloga, slaganja samoiskaza i izvještaja partnera o taktikama nikada nisu bila visoka (Buss i sur., 1987.; Buss, 1992.; Butković i Bratko, 2007.). U ovome su istraživa-nju zato hipoteze formulirane drugačije. S obzirom da emocionalna inteligencija uključuje sposobnost dobrog opažanja vlastitih i tuđih emocija, ali i upravljanje njima, postoji vjerojatnost da će pojedinci više na razini emocionalne inteligencije imati veće sposobnosti uspješnog (neprimjetnog) korištenja taktika manipulacije te veće sposobnosti uočavanja taktika kada ih partner koristi na njima, u odnosu na pojedince koji su niže na razini emocionalne inteligencije. Zbog toga je očekivana razlika između samoiskazanih taktika i procjena koje je dao partner kada postoji velika razlika u emocionalnoj inteligenciji partnera. S druge strane, ako su partneri međusobno slični u razinama emocionalne inteligencije, nije očekivana razlika između samoiskaza o taktikama i procjena partnera jer se pretpostavlja jednaka sposobnost opažanja i (ne)primjetnog korištenja manipulacije. Izvještaji koje su osobe davale o sebi i oni njihovih partnera o korištenim taktikama manipulacije su se razlikovali, ali rezultati t-testova ukazali su da te razlike nisu statistički značajne (Tablica 6.). Odnosno, rezultati su pokazali da značajne razlike između samoiskaza i izvještaja partnera o taktikama manipulacije nema niti kod parova koji se više razlikuju u razinama emocionalne inteligencije, niti kod onih koji se manje razlikuju. Time je posljednja hipoteza odbačena. Ovdje je potrebno uzeti u obzir nalaze Petridesa i Furnhama (2003.) koji govore da osobe visoko na razini emocionalne inteligencije, osim lakog identificiranja emocija, svoje sposobnosti koriste da bi vlastite emocije izrazili na socijalno primjeren način ili čak izbjegli izražavanje ako ih ne smatraju primjerenima te tako koriste svoje vještine za stvaranje boljih odnosa s drugima. Prema tome, iako bi možda pojedinci s većim sposobnostima emocionalne inteligencije bili uspješniji u neprimjetnom korištenju taktika manipulacije, zbog svojih sposobnosti efektivnog upravljanja osjetljivim emocionalnim pregovorima u situacijama konflikta (Fitness, 2001.), moguće je i da oni nemaju potrebe za prikriivanjem istih te da stoga i izostaje pretpostavljena razlika između izvještaja partnera.

Ovaj rad ima određena ograničenja koja bi, u svrhu boljih mogućnosti generalizacije rezultata u budućnosti, bilo dobro istaknuti. Prvo se odnosi na mali i prigodan

broj parova koji su sudjelovali u istraživanju. U buduću bi svakako bilo dobro ponoviti analize s većim brojem sudionika i reprezentativnijim uzorkom, kako bi se provjerili dobiveni rezultati. Uvelike bi pridonijelo i istraživanje na uzorku adolescenata, s obzirom da oni predstavljaju rizičnu skupinu za moguće emocionalno nasilje u vezama (Sousa i sur., 2010.). Pomnije analize korelata manipulacije kod adolescenata mogle bi pomoći u sprječavanju istog. Nadalje, problem koji i dalje ostaje prisutan kroz razne studije jest metoda prikupljanja podataka. Samoprocjene i samoiskazi su naravno podložni svjesnom, ali i nesvjesnom iskrivljavanju. Ovisno o tome koliko ispitanici uistinu poznaju sami sebe, koliko su zapravo iskreni i trude li se prilagoditi svoje odgovore u socijalno poželjnom smjeru, mogu varirati odgovori na mjerama samoprocjene (Galić, Jernei i Prevendar, 2008.; Butković i Bratko, 2009.). K tome, u ovome je radu korištena i mjera izvještaja o partnerovom korištenju taktika manipulacije, gdje je moguće da su se pojavile i određene distorzije u sjećanju. U slučaju mjerenja manipulacije mogao bi biti korišten skup zadataka s konkretnim primjerima situacija, koji bi potaknuo sudionika da izvijesti točnije o onome što bi u svakom pojedinom slučaju napravio kako bi postigao željeno ponašanje partnera, u odnosu na dosad korišteno zamišljanje situacije i izvještavanje o taktikama koje generalno koriste.

Unatoč navedenim ograničenjima, u okviru ovog rada je prvi put istražen odnos taktika manipulacije, emocionalne manipulacije, emocionalne inteligencije i privrženosti u bliskim odnosima općenito. Jedna od prednosti u istraživanju je dakako i dijadni pristup istraženim konstruktima. Iako je dijada fundamentalna jedinica interpersonalnih odnosa i interakcija, čime je i većina fenomena istraživanih u socijalnim i bihevioralnim znanostima po definiciji dijadna, studije u tim područjima su češće svedene na individualne podatke. Dva člana dijade nisu jednostavno dvije nezavisne jedinice, već tijekom interakcije utječu jedan na drugoga (Kenny, Kashy i Cook, 2006.). Kada se istražuje konstrukt unutar interpersonalnih odnosa, bitno je stoga uzeti u obzir podatke oba člana dijade, što je u ovome istraživanju i urađeno.

ZAKLJUČCI

1. Anksioznost u privrženosti pozitivno je povezana s korištenjem indirektnih taktika za podilaženje. Drugim riječima, sklonost stalnom traženju pažnje od partnera uz sumnju u vlastitu vrijednost povezana je s vjerojatnijim podilaženjem partneru onda kada želimo da partner nešto napravi. Pojedinci tzv. nesigurnih stilova privrženosti više koriste indirektno taktike za podilaženje kad žele da partner nešto učini za njih, u odnosu na pojedince tzv. sigurnog stila privrženosti.

2. Partneri koji se više razlikuju u emocionalnoj inteligenciji i anksioznosti više koriste indirektne taktike za podilaženje, u odnosu na partnere koji su međusobno sličniji u emocionalnoj inteligenciji i anksioznosti.
3. Nema razlike između samoiskaza o taktikama manipulacije i opažanja partnera, ni kod parova koji su međusobno sličniji u emocionalnoj inteligenciji, niti kod parova koji su međusobno manje slični u emocionalnoj inteligenciji.

LITERATURA

1. Aida, Y. & Falbo, T. (1991). Relationships between marital satisfaction, resources, and power strategies. *Sex Roles*, 24 (1-2), 43-56. <https://doi.org/10.1007/bf00288702>
2. Austin, E. J. & O'Donnell, M. M. (2013). Development and preliminary validation of a scale to assess managing emotions of others. *Personality and Individual Differences*, 55, 834-839. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2013.07.005>
3. Austin, E. J., Farrelly, D., Black, C. & Moore, H. (2007). Emotional intelligence, Machiavellianism and emotional manipulation: Does EI have a dark side? *Personality and Individual Differences*, 43 (1), 179-189. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2006.11.019>
4. Baumeister, R. F. & Leary, M. R. (1995). The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin*, 117 (3), 497-529. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.91.1.3>
5. Birch, A. (2015). *30 Covert emotional manipulation tactics: How manipulators take control in personal relationships*. Create Space Independent Publishing Platform.
6. Blažeka Kokorić, S. & Gabrić, M. (2009). Razlike u ljubavnim vezama studenata sa sigurnim i nesigurnim stilovima privrženosti. *Ljetopis socijalnog rada*, 16 (3), 551-572.
7. Botwin, M. D., Buss, D. M. & Shackelford, T. K. (1997). Personality and mate preferences: Five factors in mate selection and marital satisfaction. *Journal of Personality*, 65 (1), 107-136. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.1997.tb00531.x>
8. Braiker, H. (2004). *Who's pulling your strings?: How to break the cycle of manipulation and regain control of your life*. New York: McGraw-Hill.
9. Brennan, K. A., Clark, C. L. & Shaver, P. R. (1998). Self-report measurement of adult attachment: An integrative overview. In: Simpson, J. A. & Rholes, W. S. (eds.), *Attachment theory and close relationships*. New York: Guilford Press, 46-76.
10. Brennan, K. A. & Shaver, P. R. (1995). Dimensions of adult attachment, affect regulation, and romantic functioning. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 21, 267-283.

11. Buss, D. M. (1992). Manipulation in close relationships: Five personality factors in interactional context. *Journal of Personality*, 60 (2), 477-499. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.1992.tb00981.x>
12. Buss, D. M. (1987). Selection, evocation, and manipulation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53 (6), 1214-1221. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.53.6.1214>
13. Buss, D. M., Gomes, M., Higgins, D. S. & Lauterbach, K. (1987). Tactics of manipulation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52 (6), 1219-1229. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.52.6.1219>
14. Buss, D. M. & Shackelford, T. K. (1997). From vigilance to violence: mate retention tactics in married couples. *Journal of Personality and Social Psychology*, 72 (2), 346-361. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.72>
15. Butković, A. & Bratko, D. (2009). Spolne razlike u taktikama manipulacije – istraživanje parova blizanaca. *Suvremena psihologija*, 12 (2), 271-281.
16. Butković, A. & Bratko, D. (2007). Family study of manipulation tactics. *Personality and Individual Differences*, 43, 791-801. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2007.02.004>
17. Campbell, L, Simpson, J.A., Boldry, J. & Kashy, D.A. (2005). Perceptions of conflict and support in romantic relationships: the role of attachment anxiety. *Journal of Personality and Social Psychology*, 88 (3), 510-531. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.88.3.510>
18. Cataldi, A. E. & Reardon, R. (1996). Gender, interpersonal orientation and manipulation tactic use in close relationships. *Sex Roles*, 35 (3/4), 205-218. <https://doi.org/10.1007/bf01433107>
19. Collins, W. A. (2003). More than myth: The developmental significance of romantic relationships during adolescence. *Journal of Research on Adolescence*, 13 (1), 1-24. <https://doi.org/10.1111/1532-7795.1301001>
20. Collins, N. L. (1996). Working models of attachment: Implications for explanation, emotion, and behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71, 810-832. <https://doi.org/10.1037//0022-3514.71.4.810>
21. Collins, N. L. & Feeney, B. C. (2000). A safe haven: An attachment theory perspective on support seeking and caregiving in intimate relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78 (6), 1053-1073. <https://doi.org/10.1177/074355489382006>
22. Collins, N. L. & Read, S. J. (1990). Adult attachment, working models, and relationship quality in dating couples. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58 (4), 644-663. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.58.4.644>
23. Collins, W. A. & Sroufe, L. A. (1999). Capacity for intimate relationships: A developmental construction. In: Furman, W., Brown, B. B. & Feiring, C. (eds.), *The development of romantic relationships in adolescence*. Cambridge: Cambridge University Press, 125-147.

24. Creasey, G. & Ladd, A. (2005). Generalized and specific attachment representations: Unique and interactive roles in predicting conflict behaviors in close relationships. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 31 (8), 1026-1038. <https://doi.org/10.1177/0146167204274096>
25. Dumas, D. M., Pearson, C. L., Elgin, J. E. & McKinley, L. L. (2008). Adult attachment as a risk factor for intimate partner violence: The »mispairing« of partners' attachment styles. *Journal of Interpersonal Violence*, 23 (5), 616-634. <https://doi.org/10.1177/0886260507313526>
26. Feeney, J. A., Noller, P. & Callan, V. J. (1994). Attachment style, communication, and satisfaction in the early years of marriage. In: Bartholomew, K. & Perlman, D. (eds.), *Advances in personal relationships: Attachment processes in adulthood*. London: Jessica Kingsley, 269-308.
27. Feeney, J. A. (1998). Adult attachment and relationship-centered anxiety: Responses to physical and emotional distancing. In: Simpson, J. A. & Rholes, W. S. (eds.), *Attachment theory and close relationships*. New York: Guilford Press, 189-219.
28. Fitness, J. (2001). Emotional intelligence and intimate relationships. In: Ciarrochi, J., Forgas, J. P. & Mayer, J. D. (eds.), *Emotional Intelligence and Everyday Life*. New York: Psychology Press, 98-112.
29. Fletcher, G. J. O. (2002). *The new science of intimate relationships*. Malden, Massachusetts: Blackwell Publishers Inc.
30. Galić, Z., JerneiĆ, Ž. & Prevendar, T. (2008). Socijalno poželjno odgovaranje, ličnost i inteligencija u selekcijskoj situaciji. *Psihologijske teme*, 17 (1), 93-110.
31. Goleman, D. (1995). *Emotional intelligence*. New York: Bantam Books.
32. Grieve, R. (2011). Mirror mirror: The role of self-monitoring and sincerity in emotional manipulation. *Personality and Individual Differences*, 51 (8), 981-985. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2011.08.004>
33. Grieve, R. & Panebianco, L. (2013). Assessing the role of aggression, empathy, and self-serving cognitive distortions in trait emotional manipulation. *Australian Journal of Psychology*, 65, 79-88. <https://doi.org/10.1111/j.1742-9536.2012.00059.x>
34. Guerrero, L. K. (1996). Attachment-style differences in intimacy and involvement: A test of the four-category model. *Communication Monographs*, 63, 269-292. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.61>
35. Hassebrauck, M. & Fehr, B. (2002). Dimensions of relationship quality. *Personal Relationships*, 9 (3), 253-270.
36. Hatfield, E. (1988). Passionate and companionate love. In: Sternberg, R. J. & Barnes, M. L. (eds.), *The psychology of love*. New Haven: Yale University Press, 191-217.
37. Huang, M. H. & Yu, S. (2000). Gifts in a romantic relationship: A survival analysis. *Journal of Consumer Psychology*, 9 (3), 179-188. <https://doi.org/10.1207/S15327663JCP0903>

38. Kamenov, Ž. & Jelić, M. (2003). Validacija instrumenta za mjerenje privrženosti u različitim vrstama bliskih odnosa: modifikacija Brennanova Inventara iskustava u bliskim vezama. *Suvremena psihologija*, 6 (1), 73-91.
39. Kenny, D. A., Kashy, D. A. & Cook, W. L. (2006). *Dyadic data analysis*. New York: The Guilford Press.
40. Keshet, S., Kark, R., Pomerantz- Zorin, L., Koslowsky, M. & Schwarzwald, J. (2006). Gender, status and the use of power strategies. *European Journal of Social Psychology*, 36 (1), 105-117. <https://doi.org/10.1002/ejsp.287>
41. Kirkpatrick, L. A. & Davis, K. E. (1994). Attachment style, gender, and relationship stability: A longitudinal analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 66, 502-512.
42. Kirkpatrick, L. A. & Hazan, C. (1994). Attachment styles and close relationships: A four year prospective study. *Personal Relationships*, 1 (2), 123-142. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6811.1994.tb00058.x>
43. Le Poire, B. A., Sheppard, C. & Duggan, A. (1999). Nonverbal involvement, expressiveness and pleasantness as predicted by parental and partner attachment style. *Communication Monographs*, 66, 293-311. <https://doi.org/10.1080/03637759909376481>
44. Main, M., Kaplan, N. & Cassidy, J. (1985). Security in infancy, childhood, and adulthood: A move to the level of representation. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 50 (1/2), 66-104. <https://doi.org/10.2307/3333827>
45. Mayer, J. D. & Salovey, P. (1997). What is emotional intelligence? In: Salovey, P. & Sluyter, D. (eds.), *Emotional development and emotional intelligence: Educational implications*. New York: Basic Books, 3-31.
46. Maysel, O. & Scharf, M. (2007). Adolescents' attachment representations and their capacity for intimacy in close relationships. *Journal of Research on Adolescence*, 17 (1), 23-50. <https://doi.org/10.1111/j.1532-7795.2007.00511.x>
47. Mikulincer, M. (1998). Adult attachment style and strategies of affect regulation: Strategic variations in self-appraisals. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75 (2), 420-435. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.75.2.420>
48. Mikulincer, M. i Shaver, P.R. (2007). *Attachment in adulthood: Structure, dynamics, and change*. New York: The Guilford Press.
49. Opat, N. (2017). *Taktike manipulacije u ljubavnim vezama, emocionalna inteligencija i privrženost ljubavnom partneru*. Diplomski rad. Zadar: Sveučilište u Zadru.
50. Petrides, K. V. (2010). Trait emotional intelligence theory. *Industrial and Organizational Psychology*, 3 (2), 136-139.
51. Petrides, K. V. & Furnham, A. (2003). Trait emotional intelligence: Behavioural validation in two studies of emotion recognition and reactivity to mood induction. *European Journal of Personality*, 17 (1), 39-57. <https://doi.org/10.1002/per.466>

52. Pokorski, M. & Kuchcewicz, A. (2012). Quality of cohabiting and marital relationships among young couples. *International Journal of Humanities and Social Science*, 2 (24), 191-196. <https://doi.org/10.4054/DemRes/2007/16/17>
53. Proulx, C. M., Helms, H. M. & Buehler, C. (2007). Marital quality and personal well-being: A meta-analysis. *Journal of Marriage and family*, 69 (3), 576-593. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2007.00393.x>
54. Reynolds, J., Houlston, C. & Coleman, L. (2014). Understanding relationship quality. *OnePlusOne*, 1-36.
55. Robles, T. F., Slatcher, R. B., Trombello, J. M. & McGinn, M. M. (2014). Marital quality and health: A meta-analytic review. *Psychological Bulletin*, 140 (1), 140. <https://doi.org/10.1037/a0031859>
56. Salovey, P. & Mayer, J. D. (1990). Emotional intelligence. *Imagination, cognition and personality*, 9 (3), 185-211. <https://doi.org/10.2190/DUGG-P24E-52WK-6CDG>
57. Senchak, M. & Leonard, K. E. (1992). Attachment styles and marital adjustment among newlywed couples. *Journal of Social and Personal Relationships*, 9, 51-64. <https://doi.org/10.1177/0265407592091003>
58. Simon, G. K. (2010). *In Sheep's Clothing: Understanding and Dealing with Manipulative People*. Little Rock, Arkansas: A. J. Christopher & Co.
59. Simpson, J. A., Rholes, W. S. & Phillips, D. (1996). Conflict in close relationships: an attachment perspective. *Journal of personality and social psychology*, 71 (5), 899-914. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.71.5.899>
60. Sousa, S., Correia, T., Ramos, E., Fraga, S. & Barros, H. (2010). Violence in adolescents: Social and behavioural factors. *Gaceta Sanitaria*, 24 (1), 47-52. <https://doi.org/10.1016/j.gaceta.2009.08.002>
61. Stahelski, A. J. & Paynton, C. F. (1995). The effects of status cues on choices of social power and influence strategies. *The Journal of Social Psychology*, 135 (5), 553-560. <https://doi.org/10.1080/00224545.1995.9712228>
62. Sternberg, R. J. (1986). A triangular theory of love. *Psychological review*, 93 (2), 119-135. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.93.2.119>
63. Takšić, V. (2002). Upitnici emocionalne inteligencije (kompetentnosti) UEK. U: Lacković-Grgin, K., Bautović, A., Čubela, V. & Penezić, Z. (ur.), *Zbirka psihologijskih skala i upitnika*. Zadar, Filozofski fakultet u Zadru, 27-45.
64. Takšić, V., Mohorić, T. & Duran, M. (2009). Emotional Skills and Competence Questionnaire (ESCQ) as a self-report measure of emotional intelligence. *Horizons of Psychology*, 18 (3), 7-21.
65. Tucker, J. & Anders, S. (1998). Adult attachment style and nonverbal closeness in dating couples. *Journal of Nonverbal Behavior*, 22 (2), 109-124. <https://doi.org/10.1023/A:1022980231204>
66. Vaillant, G. E. (2012). Positive mental health: is there a cross cultural definition?. *World Psychiatry*, 11, 93-99. <https://doi.org/10.1016/j.wpsyc.2012.05.006>

Nikolina Opat Jozić
AMEOS Klinikum Inntal
Germany

Jelena Ombla
University of Zadar
Department of Psychology

THE RELATION OF EMOTIONAL INTELLIGENCE AND ATTACHMENT TO ROMANTIC PARTNER WITH MANIPULATIVE BEHAVIOUR IN LOVE RELATIONSHIP

ABSTRACT

In adolescent and adult age the need for affection and belongingness is achieved mostly through the romantic relationship (Fletcher, 2002). Although aspects of romantic relations are well explored, negative sides like manipulative behaviour, are scientifically unattended. Personal characteristics, like emotional intelligence and attachment can be theoretically linked to aspects of manipulative behaviour. Thus, the aim of this research was to examine these relations. Research was conducted on a sample of 53 romantic heterosexual couples, a total of 106 participants (average age for women 26 years, for men 28 years). We used a modified version of Tactics of manipulation (Buss, 1992), Emotional Competence Questionnaire (Takšić, 2002), a modified version of Emotional manipulation scale (Austin et al., 2007) and Modified Experiences in Close Relationships Inventory (Kamenov i Jelić, 2003). The results show that attachment anxiety is positively correlated to indirect tactics for humouring. Partners who are more diverse in emotional intelligence and attachment anxiety are also more diverse in mutual tendency to use indirect tactics for humouring, in comparison to partners who are more alike in emotional intelligence and anxiety. The difference in self-reports about tactics of manipulation and partner's ratings weren't found, neither in couples who are more alike in emotional intelligence nor in couples who are less alike in emotional intelligence.

Key words: manipulation, emotional intelligence, attachment, romantic relation.

Međunarodna licenca / International License:
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0.